

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ทุกคนนำการศึกษามาใช้ประโยชน์เพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จและอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข โดยอาศัยความสามารถการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ จากการศึกษานำไปพัฒนาชีวิต การศึกษาจึงเป็นกลจักรสำคัญในการพัฒนาคนซึ่งเป็นที่ทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อประเทศ ดังที่ แม้นมาส ชาวลิต (2526: คำนำ) กล่าวว่า

การพัฒนากำลังคนที่ดีนั้นจะต้องมีอุปสรรคสำคัญ คือ "การศึกษา" ไม่ว่าประเทศใด ๆ การศึกษาเล่าเรียนอันเป็นระบบและแบบแผนนั้นจะเริ่มต้นด้วยการพยายามให้ผู้รับการศึกษาล่าเรียน รู้วิธีอ่านและเขียนเพื่อจะได้มีโอกาสอ่านหนังสือหาความรู้เพิ่มเติมแก่ตนเองได้ตลอดชีวิต และนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตนเองในด้านสติปัญญาและจิตใจ ให้สามารถกระทำคนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้เป็นอย่างดี สิ่งหนึ่งที่ใช้วัดระดับการพัฒนาบุคคลและสังคมได้ก็คือ การรู้หนังสือและการรู้จักใช้ประโยชน์จากหนังสืออย่างเต็มที่

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งซึ่งกำลังพัฒนาคุณภาพการศึกษา การศึกษาจะบรรลุจุดประสงค์ได้ต้องอาศัยภาษาเป็น เครื่องมือติดคือสื่อความหมาย ใช้ถ่ายทอดการพูดและการเขียน โดยใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ เป็นสื่อกลางถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังที่ สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทรมพรรย (2523: 3) ได้ให้ความสำคัญของภาษาไทย กล่าวไว้สรุปได้ว่า ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาและแสวงหาความรู้ในสรรพวิทยาการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทุกสาขา ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาสูง เมื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความรู้ความคิดได้ดีก็จะประสบความสำเร็จในชีวิต มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม

ดังนั้นบุคคลจะใช้ภาษาใดดีมีคุณภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการฝึกฝนตนเองให้เกิดทักษะด้านต่าง ๆ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ภาษาไทยเป็นวิชาบังคับตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ซึ่งหลักสูตรวิชาภาษาไทยมีโครงสร้างประกอบด้วยกลุ่มภาษามีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก โดยมีจุดประสงค์เน้นด้านทักษะพิสัยเป็นสำคัญ คือ ให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในการใช้ภาษาทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน

การอ่านนับว่าเป็นทักษะขั้นพื้นฐานทางภาษาที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในทักษะ 4 ประการของการเรียนการสอนภาษาที่ทำให้ผู้เรียนรับรู้หรือเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพความรู้ทั้งหลาย โดยเฉพาะเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกวิถีทาง และเป็นสิ่งจำเป็นที่ให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านทั้งในด้านความรู้และความบันเทิง ดังที่ กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (2533: 1) กล่าวว่า "การอ่านหนังสือ เป็นสิ่งที่จะนำประโยชน์ เพิ่มพูนความรู้แก่ผู้อ่านอย่างกว้างขวางและกระทำได้โดยสะดวก เพราะหนังสือเป็นวัสดุที่สามารถนำติดตัวไปได้โดยง่าย การอ่านหนังสือเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าได้เป็นอย่างดี คำกล่าวนี้จึงสนับสนุนนโยบายองค์การสหประชาชาติที่ประกาศให้ปีพุทธศักราช 2533 เป็น "ปีรู้หนังสือสากล" อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความสำคัญของการอ่าน

ในต่างประเทศก็ให้ความสำคัญต่อการอ่าน เพราะถือว่าการอ่านช่วยให้สมองได้มีพัฒนาการและฝึกฝนการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่ง ลดาวัลย์ บัวเอี่ยม (2528: 49) ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้ นักวิจัยให้ความเห็นว่า ชนชาติญี่ปุ่นเจริญรุ่งโรจน์ในทุก ๆ ด้านเพราะชาวญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่ชอบอ่านหนังสือมากที่สุดในโลก ในระดับรัฐบาลนั้นได้เคยทำโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือของชาติมาแล้ว เพื่อขจัดความไม่รู้ดังกล่าวให้หมดสิ้นไป ธนาकारโลกเองเคยทำการศึกษาว่า การอ่านหนังสือจะมีบทบาทต่อการพัฒนาสติปัญญาและความรู้ของเด็กเพิ่มพูนขึ้น การลงทุนเพื่อให้เด็กมีหนังสืออ่านและหนังสือเรียนจึงเป็นการลงทุนที่ได้ผลที่สุด จากการวิจัยพบว่าเวลาที่คนเราอ่านหนังสือแม้ว่าอวัยวะส่วนใหญ่ของร่างกายจะไม่ได้เคลื่อนไหว แต่จะมีการเคลื่อนไหว

อย่างมากในสมอง เมื่อสายตาเห็นตัวหนังสือ สมองเริ่มจะทำงาน รับความหมาย แปลและวิเคราะห์ความหมาย ยิ่งถ้าผู้เรียนมีความรู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ อยู่บ่อย สมองก็ต้องทำงานหนัก เพื่อวิเคราะห์หาความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามการอ่านจะพัฒนาขึ้นมาเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านได้เพียงใด อยู่ที่ความสม่ำเสมอของการอ่านที่ต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันต่อเนื่องจนตลอดชีวิต

การอ่านที่ดีมีประสิทธิภาพต้องมีการฝึกฝน ซึ่ง ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2524: 49) ได้กล่าวว่า "การอ่านเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้ เป็นทักษะหนึ่งของการใช้ภาษา ซึ่งมีจุดสำคัญ คือการติดต่อสื่อสาร"

ในการฝึกฝนเกี่ยวกับการอ่าน เราควรใช้อุปกรณ์ในท้องถิ่นเพื่อช่วยส่งเสริมการพัฒนาการอ่าน และโรงเรียนมีหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมการอ่านให้แก่นักเรียน ดังที่ ประเสริฐ ญ นคร (2531: 126) กล่าวว่า "โรงเรียนมีหน้าที่ต้องส่งเสริม เช่น ในเรื่องหลักสูตรควรเพิ่มเรื่องของท้องถิ่นให้มากขึ้น"

สื่อพื้นบ้านที่เหมาะสมและสะดวกในการพัฒนาการอ่านของนักเรียน คือ นิทานพื้นบ้าน เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวนักเรียน สามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันยังให้ความสนุกสนานมีคุณค่า คติธรรมสอนใจหลายประการอันจะช่วยเพิ่มความสนใจให้กับนักเรียน ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2526: 54-55) ได้กล่าวไว้ว่า "ธรรมชาติของเด็กทุกคนย่อมชอบนิทาน เนื่องจากเด็กมีความคิดและจินตนาการสูง ไม่สามารถแยกโลกของความคิดฝันออกจากกันได้"

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอ่านได้ให้ความสนใจต่อความต้องการในการอ่านของเยาวชน ในปี 2520 ศูนย์พัฒนาหนังสือและกองวิจัยทางการศึกษาได้วิจัยเรื่องความต้องการอ่านของนักเรียนในท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2520) พบว่านักเรียนชายและหญิงมีความต้องการอ่านหนังสือเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด และชอบอ่านหนังสือประเภทนิทานพื้นเมืองมากที่สุด

นิทานพื้นบ้านอีสาน เป็นวัฒนธรรมสาขาหนึ่งของชาติ ควรแก่การศึกษาค้นคว้าและดำรงไว้เพื่อสืบทอดเป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลัง อันจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์หลายด้าน ตามที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (ม.ป.ป.: คำนำ) กล่าวไว้สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านเป็นแนวทางหนึ่งที่เรา

สามารถศึกษาทำความเข้าใจวัฒนธรรมจารีตประเพณีของกลุ่มชนหรือของมนุษย์ได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดไปจนถึงวิวัฒนาการของสังคม ทั้งนี้เพราะนิทานพื้นบ้าน เป็นเรื่องราวที่บุคคลในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่งขึ้น และเล่าสืบต่อกันเป็นเวลายาวนาน เป็นที่รวมเรื่องราวที่ว่าด้วยวิถีชีวิตตามประเพณีของกลุ่มชน เป็นเครื่องแสดงระดับวัฒนธรรม ศิลธรรม ความเชื่อถือ ความต้องการ แนวความคิด จริยธรรม อุดมคติ และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายประการอาจกล่าวได้ว่า นิทานพื้นบ้าน เป็นเครื่องบอกลักษณะสภาพชีวิตและสังคมของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงมา

การนำนิทานพื้นบ้าน เข้ามามีบทบาทส่งเสริมการอ่านโดยใช้ประกอบการเรียนการสอนอ่านในวิชาภาษาไทยนั้น เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะ เป็นสิ่งที่นักเรียนคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน และชีวิตของคนในภาคอีสานยังคงมีความผูกพันกับท้องถิ่นและความเป็นอยู่เดิม นิทานนิยายประจำถิ่นจึงเป็น เรื่องสำคัญ จากผลการวิจัยของ เดชา จันดาพันธ์ (2527: 48) พบว่า หลังจากนักเรียนได้รับการสอนโดยใช้นิทานพื้นเมือง เสริมการสอนอ่าน นักเรียนมีความสามารถในการอ่านสูงขึ้น การรู้จักรักท้องถิ่นของตน และรู้จักบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ ตลอดจนส่งเสริมวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ดี บุคคลใดรักผูกพันในท้องถิ่นตนย่อมรู้จักปัญหาของท้องถิ่นตนเอง ทั้งยังสามารถแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ เป็นการพัฒนาเพิ่มความมั่นคงและสร้างประโยชน์ช่วยเหลือชาติอีกด้านหนึ่ง ดังที่ ทองคุณ หงส์พันธ์ (2532: 67) กล่าวว่า "คนอีสานจะต้องรู้ปัญหาของตน รู้ศักยภาพของตน ภูมิใจในท้องถิ่น ภูมิใจในวัฒนธรรมของตน หากคนอีสานไม่รักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน ไม่ช่วยกันแก้ปัญหาดังอีสานแล้ว อีสานก็ไม่มีวันที่จะอยู่ดี กินดี มีสุข เกิดความมั่นคงมั่งคั่งได้"

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนอีสานและเป็นครูสอนภาษาไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทย เกี่ยวกับการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 9 ว่าครูผู้สอนวิชาภาษาไทยมีความคิดเห็นอย่างไร นำนิทานพื้นบ้านอีสานมาใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยมากน้อยเพียงใด จัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการใด ตลอดจนเพื่อทราบปัญหาในการนำนิทานพื้นบ้านอีสานมาใช้ และข้อเสนอแนะในการแก้ไขเพื่อเป็นแนวทางนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบส่งเสริมพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพ

ยิ่งขึ้น อีกทั้ง เป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทย เกี่ยวกับการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา ๑

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษา เฉพาะความคิดเห็นของครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๑

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ ความคิดที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมีประสบการณ์เกี่ยวกับ เรื่องนั้นมาก่อน และแสดงออกในรูปของความพอใจหรือความไม่พอใจ เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย ซึ่งในที่นี้หมายถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดที่ตอบ แบบสอบถาม เป็นตัวแทนของครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา ๑

2. ครูภาษาไทย หมายถึง ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2533 เขตการศึกษา ๑

3. นิทานพื้นบ้านอีสาน หมายถึง นิทานพื้นบ้านซึ่งอยู่ในเขตอีสานที่เล่าสืบทอดกันมา

4. การใช้นิทานพื้นบ้านอีสาน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อมุ่งส่งเสริมทักษะ อันจะจูงใจให้นักเรียนเกิดความต้องการอ่าน โดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานมาประกอบในรูปแบบต่าง ๆ

5. การเรียนการสอนอ่าน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนอ่านวิชาภาษาไทย ทั้งอ่านออกเสียงและอ่านในใจ

6. เขตการศึกษา ๑ หมายถึง อาณาเขตรวมหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการศึกษา ซึ่งแบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุม 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี หนองคาย เลย ขอนแก่น และสกลนคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นแนวทางแก่ครูภาษาไทยในการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่านระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนในการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานประกอบการเรียนการสอนอ่าน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เป็นแนวทางแก่ครูภาษาไทยในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยนำนิทานพื้นบ้านมาประกอบได้หลายรูปแบบ
4. เป็นการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน
5. เป็นการส่งเสริมและแนะแนวทางแก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าหรือทำการวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย